

Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду

На основу одлуке Наставно-научног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду, на седници одржаној 15.07. 2015. године, именовани смо у комисију за преглед и оцену докторске дисертације Сабине Зејнелагић, под називом:

Појаве брисања лексичког и граматичког материјала у енглеском језику.

Част нам је да Већу поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

Кандидаткиња Сабина Зејнелагић се у својој докторској дисертацији бави изузетно занимљивом и прилично комплексном појавом која се мање-више јавља у свим светским језицима, а то је елипса. У дисертацији се осветљавају, детаљно описују и анализирају различити типови и појавни облици елиптичних конструкција у енглеском језику, о чему је до сада релативно мало и спорадично писано у нашој академској пракси (нарочито у последњих двадесетак година). У том смислу је дисертација *Појаве брисања лексичког и граматичког материјала у енглеском језику* Сабине Зејнелагић значајан помак јер је једна од ретких која студиозно, темељно и исцрпно приступа појавама елипсе у енглеском језику. Посебно ваља нагласити да је нарочито значајна чињеница да је елипса сагледана у складу са новијим лингвистичким теоријама (Dalrymple, 1991; Hardt, 1999; Merchant, 2001; Culicover & Jackendoff, 2005; McShane, 2005), које махом обитавају под окриљем генеративне лингвистике, која на овим просторима није

претерано популарна упркос чињеници да су готово све значајније савремене теорије науке о језику изникле из генеративне лингвистике и њој блиских схватања о језику.

Докторска теза Сабине Зејнелагић има укупно 287 страница, а грађа је подељена у десет поглавља, која нису сва појединачно именована: Поглавље 1 са уводом (13-15), Поглавље 2 о синтаксичким специфичностима клаузе и реченице (15-28), Поглавље 3- Термин и појава елиптичне реченице (28-46), Поглавље 4 о врстама и функцијама елипсе (47-60), Поглавље 5 о елипсама из перспективе когнитивне науке (61-69), Поглавље 6 о реченици и елиптичним појавама у српском језику (70-89), Поглавље 7 где се спецификују појединости емпиријског истраживања спроведеног у раду (90-103), Поглавље 8 даје анализу корпуса (104-254), Поглавље 9 статистички преглед резултата анализе (254-257) и Поглавље 10 износи закључна размишљања и паралеле између појма елипсе у лингвистици и неким природним наукама (258-277). Поред поменутих поглавља рад садржи и следеће делове: библиографију, биографију аутора и прилоге.

Своју докторску тезу ауторка започиње уводним делом у коме даје кратко представљање елипсе као језички универзалног феномена и указује на њене различите аспекте попут формално-синтаксичког, семантичког или когнитивног. У другом поглављу следи краћи теоријски преглед у којем се износе основне поставке везане за клаузу, њену структуру и врсте, а укратко се помињу и различите врсте скраћивања која се могу односити како на клаузе тако и на именичке, глаголске и придевске фразе.

Треће поглавље третира појаву елипсе и њене врсте. Даје се преглед различитих виђења и третмана елипси у литератури од нешто старијих (Chomsky, 1957; Winkler, 1960; Михајловић, 1969; Hannelore, 1982) до новијих (Darlymple, 1991; Hardt, 1999; McShane, 2005). Структура елиптичне конструкције се приказује и графички, а представљају се и елипсе на различитим нивоима попут морфолошког и синтаксичког. У оквиру овог потоњег говори се и о три врсте елипси. У одељку о теоријском приступу феномену елипсе акценат се ставља на теорију Куликовера и Џекендофа (Culicover and Jackendoff, 2005) и њихову претпоставку о структуралном јединству (Structural Uniformity). Након овога се напоредно даје преглед неких традиционалних структуралних теорија елипси код којих је фокус на синтаксичкој структури као што је то случај са теоријом Мекшејнове (2005) или Лича (1985). Затим следе неке од

значајнијих тоерија о елипсама као што су теорије Ноама Чомског (1957, 1995), Ивана Сага (1976), па Теорија зависности Фиенга и Меја (1994), преко виђења елипси Мерчанта и Харта (1993) које се углавном фокусирају на елипсу глаголске фразе. Теоријски преглед схватања елипсе се завршава изношењем теорије Куликовера и Џекендофа (2005) која настаје под окриљем *Једноставније синтаксе* (Simpler Syntax Theory).

Четврто поглавље почиње утврђивањем критеријума за идентификацију елипси као и поделом елипси. Говори се о елипсама у изјавним и упитним реченицама, затим се на основу дистрибуције описују и медиалне елипсе. Обраћа се пажња на квази елипсе и виртуелне елипсе, да би се при крају четвртог поглавља изнеле новије класификације елипси. Ту се дефинишу следећи типови елипсе: елипсе са управном речи (енг. headed ellipsis), скретање једне форме у другу (енг. sluicing), брисање глаголске фразе (енг. VP ellipsis), елипсе које садрже лажни простор (енг. pseudo-gapping), елипса именичких фраза (енг. NP ellipsis) док се према структуралним особинама говори о елипсама без управне речи (енг. headless ellipsis), одузимању једног члана (енг. stripping), елипсама које садрже међупростор (енг. gapping), делимичном одговору (енг. fragment answer) и флективној варијанти (енг. inflective variant). На крају четвртог поглавља ауторка дискутује и о појави елипси ван језичког контекста, које су такође важна манифестација изостављања материјала битног за комуникацију и потпуност информације.

Пето поглавље даје укратко нека од основних когнитивних начела и принципа важних за изражавање и разумевање елиптических облика. Ту се ауторка позива на неке принципе попут принципа *исто-изузев*, затим принципа *елаборације* или *дупле елаборације*. Ради илустративности и јаснијег приказа когнитивне репрезентације елипси код говорника овај део је пропраћен врло ефектним илустрацијама. Ауторка закључује да се целокупан когнитивни процес разумевања елипси може приказати кроз следеће кораке: 1) проналажење, 2) упоређивање и поранавање и 3) утврђивање разлика. Што се тиче лексичког израза елипси у когнитивном доживљају, речи се могу јавити у три синтаксичка оквира при изражавању елипси: 1) симетрични предикат, 2) X је исто као Y и Z и 3) анафоричним облицима.

У наредном поглављу ауторка се фокусира на представљање основних специфичности и особености реченице у српском језику при чему се углавном позива на новију србистичку литературу у области синтаксе (Пипер и др. 2005), мада се при разматрању статуса елипси у српском језику осврће и на старију литературу. Детаљно се представља процес парцелације у свим својим облицима (нпр. парцелација субјекта, парцелација предикатива, парцелација прилошких атрибута и сл.) у српској реченици уз мноштво илустративних примера. Ауторка показује врло солидно познавање релевантне литературе. За крај шестог поглавља ауторка оставља да представи елипсу (парцелацију) у контексту у српском у различитим жанровима, па тако даје примере литерарних текстова, новинских текстова, стручних и научних текстова, али и примере комбинације језичких и нејезичких елипси чиме се наглашава прагматска вредност појаве коју обрађује у својој докторској дисертацији.

Седмо поглавље носи назив "Емпиријско истраживање" и у њему нас ауторка поближе упућује у полазне хипотезе, циљеве, предмет и методологију свог докторског истраживања. Као основни предмет истраживања истакнуте су појаве брисања лексичког, синтаксичког и/или морфолошког језичког материјала првенствено у енглеском, али и у српском језику у смислу да се врши поређење на који начин се приликом превођења одређене елипсе из енглеског реализују у српском. Међу најзначајније хипотезе од којих започиње истраживање ауторка сврстава следеће: а) различити фактори како језичког тако и ванјезичког контекста, али и когнитивне природе утичу на тумачење елипси, б) појаве брисања су типичније за одређене дискурсе и регистре, в) брисање је чешћа појава у савременом језику него што је то био случај пре само неколико деценија. Од циљева које је сама ауторка истакла у први план ставићемо следеће: 1) идентификовати и класификовати типове појава брисања у енглеском језику, 2) истражити могућности њихове реализације у преводу на српски, 3) истражити семантички оквир који утиче на појаве брисања, 4) истражити ванјезичке факторе који помажу у перцепцији и тумачењу елипси код говорника енглеског (и српског), 5) упоредити различите регистре и дискурсе са циљем да се утврди фреквентност и прототипичност одређених појава брисања у њима. Да би истражила поменути хипотезе и са намером да постигне жељене циљеве истраживања кандидаткиња Зејнелагић у одељку у ком предстаља методе истраживања каже да се определила за комбиновани

формално-семантички приступ који се надопуњује и компаративном методом поређења неких појава у енглеском језику, као и контрастивном методом која подразумева поређење појава у енглеском и српском језику. Све то употпуњује се статистички обрађеним подацима добијеним на основу резултата спроведеног истраживања. Ауторка даље представља обрађени корпус који обухвата следеће жанрове текста: а) литерарне, б) научно-техничке, 3) новинске и 4) рекламне. На крају седмог поглавља приказане су и укратко описане карактеристике сваког од ових текстова. Литература коришћена за корпус обухвата дела лепе литературе познатих аутора попут Е. Хемингвеја, С. Крејна, К. Шопен, В. Фокнера, и Џ. Џојса узете из збирке *The Human Experiences*. Научно-стручни текстови су бирани из уџбеника и стручних књига архитектонске, грађевинске и уметничке струке као и из ужестручних енциклопедија. Новински текстови су преузимани из дневних новина попут *The Observer*, *The Guardian*, *The Times*, док је корпус за језик реклама углавном преузет и биран са интернета за примере на енглеском, а из дневних новина као што су *Блиц*, *Ало* и слично за примере на српском.

Осмо поглавље је најобимније, што је и логично јер представља резултате анализе одабраног корпуса. Подељено је у четири целине: Анализа литерарних текстова, Анализа стручних текстова, Анализа новинских текстова и Анализа елипси у рекламама.

За анализу елипси у литерарним текстовима одабрано је десет приповедака и управо анализа литерарних текстова чини највећи део анализе. Укупно је анализирано 86 примера скраћивања и елипси од којих се чак у 67 јавља делимичан одговор, док за контрастно скретање једне форме у другу (енг. contrast sluicing) није пронађен ни један пример. Ауторка закључује да је оваква учесталост делимичног одговора и очекивана имајући у виду да се у највећој мери брисање језичког материјала дешава у дијалогским формама. Поред учесталости одређених типова елипсе, у раду се утврђује и да су глаголске фразе најчешће изостављене синтаксичке форме што кандидаткиња Зејнелагић тумачи великим језичким и синтаксичко-семантичким капацитетом глагола да врше сублимацију преосталог језичког материјала. Литерарни текстови указују и на то да придевске, прилошке или предлошке фразе па и клаузе имају врло мали капацитет сублимације (у корпусу није пронађен ниједан такав пример). Анализа стручних текстова указује да је елипса далеко мање фреквентна у професионалним регистрима енглеског са укупним бројем обрађених примера од свега 15. Но, и они показују исте тенденције као и

литерарни текстови са само три типа скраћивања (елипса глаголске фразе, елипса именичке фразе и флективна варијанта). Ауторка узима укупно 45 примера елипси пронађених у новинским чланцима. Она примећује да се елипсе у новинском стилу изражавања углавном јављају самостално у насловима и да су праћене ванјезичким контекстом који омогућава правилну когнитивну репрезентацију и разумевање елипси, што није био случај са претходно анализираним примерима. Поред извесног одступања, и у новинском жанру се глаголске фразе најчешће изостављају, док нема примера са елипсом клауза или адвербијалних фразе. Такође се уочава тенденција знатно чешћег коришћења облика *so* као сублиматора изостављеног материјала. Анализом језичког садржаја десет примера реклама које се пропраћене и адекватним визуелним садржајем утврђено је да је елипса са изостављањем глаголске фразе готово правило у језику реклама. Других типова елиipse нема. Ради илустративности обрађен је и извештај број реклама из српских новина које испољавају готово идентичне особине. Након обрађеног корпуса, резултати анализе су статистички обрађени и напоредно приказани како би се стекао утисак о (не)заступљености одређених типова у укупном корпусу и језичкој употреби чиме се илуструју тенденције савременог језика. Девето поглавље даје управо поменути напоредни преглед.

У последњем десетом поглављу ауторка износи закључна разматрања у односу на постављене хипотезе и задате циљеве и сумира резултате, прави паралеле са српским, а елипсе у изражавању и разумевање њиховог значења оцењује као нарочит дар. Као посебан додатак закључку постоји одељак под називом "Да ли је закон Космоса универзалан?" где се помало филозофски приступа елипсама и прави се паралела између концепта елипси у свемиру и језику. Овај одељак врло ефектно и оригинално завршава дисертацију.

Докторску дисертацију Сабине Зејнелагић одликује систематично презентована грађа и пажљиво одабрани илустративни примери преузети из репрезентативног корпуса. Тежња ка илустративношћу одабраних примера је посебно видљива на плану анализе јер се анализирају примери који припадају различитим језичким жанровима и професионалним варијететима. Нарочито треба похвалити чињеницу да су све испитиване појаве приказане табеларно и статистички обрађене по учесталости у корпусу и да су добијени статистички подаци јасно и ефектно визуелно представљени

дијаграмима на којима се дају напоредни подаци за одређену појаву. Поред систематичног и крајње сериозног приступа материјалу и корпусу ауторка је показала и добро владање релевантном стручном и научном теоријском литературом (како старијег тако и новијег датума) којом је поткрепила своје налазе и ставила их у адекватан савремени теоријски оквир. Нарочито треба истаћи широк дијапазон референтних извора различитих оријентација (подједнако структуралистичке и генеративне са давањем предности овим потоњим).

На основу горе представљеног, мишљења смо да је кандидаткиња Сабина Зејнелагић успешно обавила постављени задатак и да њено истраживање представља допринос проучавању језичких феномена у енглеском (али и српском) језику као језику који се у 21. веку већ сматра другим матерњим језиком многих. Верујемо да би резултати овог рада у одређеном обиму могли наћи и практичну примену у процесу наставе, нарочито у едукацији преводилаца и даљем унапређивању транслатолошких студија. Поред тога, добијени резултати анализе указују да је изостављање језичког материјала својственије одређеним професионалним регистрима, дискурсима и језичким жанровима, што такође може наћи примену у наставном процесу при учењу енглеског као језика струке за одређене професије. Ауторка је неспорно отворила и осветлила до сада у нашој пракси слабо обрађене и описане језичке појаве елипсе у енглеском језику и то кроз призму повлачења паралела са српским, што је један од значајних доприноса ове дисертације. Поред тога отварају се нека интересантна питања која се тичу когнитивног доживљаја и концептуализације елипси чиме се оставља простора будућим истраживачима за даља истраживања. Као главни научни допринос ове дисертације истакли бисмо детаљно испитану појаву вечно интригантне појаве елипсе која у савременом језику добија на значају, важности и фреквентности због савремених средстава комуникације где се инсистира на што већој економичности и компактности језичког израза. Опис кандидаткиње Зејнелагић је из перспективе модерних лингвистичких теорија у којима се узима у обзир спој форме, значења и функције што му даје актуелност.

Поред израде докторске дисертације кандидаткиња је објавила и три научна рада, два у коауторству и један самостално.

Стога са задовољством предлажемо Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рад *Појаве брисања лексичког и граматичког материјала у енглеском језику* прихвати као докторску дисертацију и да кандидаткињу позове на усмену одбрану. Такође предлажемо уваженом Већу да именује комисију за одбрану која би била у истом саставу као и комисија за преглед и оцену докторске дисертације.

У Београду,

10. септембра 2015. године

КОМИСИЈА :

Др Јелена Вујић , ванредни професор

Др Владимир Ж. Јовановић, редовни професор

Др Предраг Новаков, редовни професор